

ШАРГОРОДСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ШАРГОРОДСЬКА РАЙОННА РАДА

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ; МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ЕТНОЛОГІЇ І ПРАВА**

**ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПОДІЛЛЯ
ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ
ПРИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УШВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ ІВАНА ОПЕНКА**

ОБЛАСТНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

**ПЕРША ШАРГОРОДСЬКА
НАУКОВА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

17 - 18 жовтня 2014 р.

**Вінниця
2014**

УДК 94(477.44) (Ш)
ББК 63.3(4УКР-4ВШ)я43

Редакційна колегія:

В. Г. Байдич, кандидат історичних наук; *Л. В. Баженов*, академік УА2 історичних наук, професор; *А. В. Войнаровський* (відповідальний секретар), кандидат історичних наук, доцент; *В. В. Войтович*; *М. Й. Гавліцькищ* *С. Д. Гальчак* (голова редколегії), доктор історичних наук, член-кореспондент УАШ; *О. П. Григоренко*, доктор історичних наук, професор; *Г. І. Денисик*, доктор географічних наук, професор; *Ю. А. Зінько* (співголова редколегії), кандидат історичних наук, доцент; *Ю. В. Легун*, доктор історичних наук, професор; *В. С. Прокопчук*, доктор історичних наук, професор; */. М. Романюк*, доктор історичних наук, професор.

Рецензенти:

О. М. Завальнюк, доктор історичних наук, професор кафедри історії України (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка)
О. А. Коляструк, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних дисциплін та етнології^ь - (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)

Перша Шаргородська наукова історико-краєзнавча конференція / Матеріали конференції. 17-18 жовтня 2014 р., м. Шаргород Вінницької області / Ред. колегія: С. Д. Гальчак (голова), Ю. А. Зінько (співголова), А. В. Войнаровський (відповідальний секретар) та ін. - Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2014. - 276 с.

І8ВК 978-617-530-179-1

*Рекомендовано до друку вченою радою інституту історії, етнології і права
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Протокол № 2 від 26 вересня 2014 р.)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ ПЕРШОЇ ШАРГОРОДСЬКОЇ НАУКОВО-КРАЄЗНАВЧОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова організаційного комітету

іцький М. Й.

в. о. голови Шаргородської районної державної адміністрації.

Співголови оргкомітету

Баженов Л. В.

директор Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, академік Української академії історичних наук, доктор історичних наук, професор.

Павельський В. О.

голова Шаргородської районної ради.

Члени організаційного комітету

Янчурська Т. В.

начальник відділу культури і туризму райдержадміністрації, секретар оргкомітету.

Войнаровський
А.В.

заступник декана-директора Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, кандидат історичних наук, доцент.

Войтович В.В.

викладач суспільних дисциплін ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж», член НСКУ, член правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, Почесний краєзнавець України доктор історичних наук, член-кореспондент Української академії історичних наук, голова правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник культури України, Почесний краєзнавець України.

Гальчак С. Д.

бібліограф районної бібліотеки, краєзнавець.

Ковтун Г. І.

директор Державного архіву Вінницької області, доктор історичних наук, професор.

Легун Ю. В.

голова райкому профспілки працівників освіти Шаргородського району, краєзнавець.

Мельник Г. Ю.

краєзнавець, член правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України,

Нагребецький А. Н.

кандидат історичних наук, доцент, декан-директор інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Зінько Ю. А.

директор Шаргородського району, краєзнавець.

ЗМІСТ

Організаційний комітет Першої Шаргородської наукової історико-краєзнавчої конференції	3
Символіка району	4
Шаргородський район: реалії сьогодення	6
Вітання	10
Джерела та наукові дослідження з історії Шаргородщини	11
<i>Баженов Ж. В.</i> Шаргородщина в археографічних та історичних дослідженнях істориків і краєзнавців XIX - початку XXI ст.	11
<i>Легун Ю. В.</i> Шаргород і передмістя у топографічному і камеральному «сі 1799 року»	19
<i>Єсюнін С. М.</i> Містечко Шаргород на сторінках пам'ятних книжок Подільської губернії XIX - початку XX ст.	24
<i>о. Пантелеймон (Сварчевський А. В.).</i> Архівні документи та матеріали Козацької ІЙ, ЩО стосуються історії Шаргорода	31
<i>Пірус Т. П., Пірус К. Л.</i> Рукописні матеріали про Шаргородщину у фондах чачально-наукової лабораторії з етнології Поділля Вінницького державного агогічного університету імені Михайла Коцюбинського	34
Археологія та давня історія регіону	37
<i>Гуцал А. Ф.</i> Археологічні пам'ятки Шаргородщини	37
<i>Гусєв С. О., Косаківський В. А.</i> З історії дослідження пам'яток археології на історії Шаргородського району на Вінниччині	40
Регіон доби середньовіччя та нового часу	45
<i>Хаєцький Г. С.</i> Шаргород і його історичне місце на Поділлі	45
<i>Трембіцький А. А., Трембіцький А. М.</i> Магдебурзьке право - основа організації юзвитку митної справи і торгівлі на Поділлі у XIV - ХУЛІ ст.	49
<i>Трембіцький А. М.</i> Гостинні (заїжджі) двори (заїзди) на Поділлі	59
<i>Войнаровський А. В., Мазур І. В.</i> Ян Замойський - засновник Шаргорода	70
<i>Климчук А.-А.</i> Польські шляхетські маєтки Шаргородщини	72
<i>Візнюк В. І'.</i> Польські власники містечка Шаргорода	74
<i>Завальнюк К. В., Стецюк Т. В.</i> Князь Р. Є. Сангушко (1800 - 1881) і Шаргородщина	79
<i>Каленська А. В.</i> Верлан - ватажок гайдамаків на Правобережній Україні	83
Новітній період в історії регіону	86
<i>Ма&Шєпа 2ом>сгак. 2 ВАОАЙ КІЛЛШУ Й ПШ ІКЕГ ХУБСНОБМЕОО</i> <i>ОБА. КЕРЬЕК8Ш \ЅОКОБ К08СІОЕАХУМШАРІЕ</i> зіфафа, Шаргородський район Вінницької області)	86
<i>Ма&Шєпа 2аіог\$ка. 52АКООКОБ: КІСНОМЕ ККАІ0ВКА2У</i>	94
<i>Еа/аі Вієгуіо. МОХЕ МШ 2^ЅКЬ68СГ</i>	98
<i>Магсін &кupin\$кі. МШЛРАІКЬЕК0ТУКА - С2УІЛ 8КАКВУ РОЕЮБА</i> ІУТЕВЪАЕтаООКАРАШШТУІЛСО...	101
<i>Денисик Г. І.</i> Шаргород - містечко чи селище міського типу*?	104
<i>Галатир В. В.</i> Державотворчий процес на Шаргородщині в добу р»манату П. Скоропадського	106
<i>Олійник С. В.</i> Українська Галицька армія на Шаргородщині	110
<i>Завальнюк К. В., Стецюк Т. В.</i> Джуринський період життя В. С. Мачушенка	112
<i>Лисий А. К.</i> Соловецька'голгофа ксьондза Туровського	116
<i>Рекрут В. П.</i> Політичні репресії проти працівників Шаргородської Іспоживспілки у 1936 - 1938 рр.: причини і наслідки	119
<i>Войтович О. В., Войтович В. В.</i> Газета Шаргородщини «Прапор Комуни» у *ти «великого терору»	123

ШАРГОРОД І ПЕРЕДМІСТЯ У " - ТОПОГРАФІЧНОМУ І КАМЕРАЛЬНОМУ ОПИСІ 1799 РОКУ

Після захоплення Подільського краю за 2-м поділом Речі Посполитої у Російській імперській владі виникла потреба у складанні опису цих земель, яка невдовзі була реалізована, хоча про камеральний і топографічний опис Подільської губернії 1799 року¹. На жаль, і цей масштабний узагальнюючий збірник не опубліковано, хоча у XX і на початку XXI століття кілька спроб часткового його друку.

Топографічні описи виникли внаслідок проведення генерального межування² російської реформи. Основна маса описів датується 1784 - 89 рр., тоді ж встановилася їхня друга група топографічних описів постала на початку XIX ст., завдяки анкеті Вільного економічного товариства. Описи базувалися на матеріалах місцевих землемірів. Тому їхньою ознакою є точність, документованість даних, внаслідок чого вони є цінним джерелом з історії окремих регіонів, в першу чергу у соціально-економічному та географічному сенсі.

В документах детально охарактеризовані всі населені пункти описаних губерній або повітів. Подані географічні, економічні, демографічні, відомості про ці поселення, аналіз економічного і станового розподілу населення. Описані церкви, винокурні, корчми, водяні млини. Як правило, збірка-чернетка спочатку укладалася повітовим землеміром, а чистовий варіант підписувався відповідним чиновником губернського рівня. Інформативне наповнення документів суттєво краще. В чистовому варіанті пропускалися детальні описи церков, урочиських та ціла низка інших подробиць.

Сучасні українські історики знають кілька примірників матеріалів, які у публікаціях використовують «Камеральним топографічним описом Подільської губернії Екстера». Один з них зберігається у Російському Державному історичному архіві у Санкт-Петербурзі. Це справа № Подольская губерния. Часть III: Винницкий, Брацлавский и Ямпольский уезды», 312-го «Разные документы за 1777 - 1800 гг. Описание городов и уездов разных губерний (различные документы)», фонду № 1350 «Межевой департамент, 1704 - 1893 гг. / III департамент, 1894 - 1898 гг. Правительствующего Сената». На жаль, інші частини справи і зазначеної 3-ї, у цьому фонді відсутні.

Це остаточний варіант опису трьох повітів - Вінницького, Брацлавського і Ямпільського, наданий з Подільської губернії до Сенату. Містечко Шаргород з довколишніми селами ввійшло до складу останнього зі згаданих повітів. Зазначимо, що серед чорнових варіантів в описі повітів Поділля, які зберігаються у фонді губернської креслярні Державного архіву Вінницької області, опис Ямпільського повіту не виявлений. Відтак, примірник з Санкт-Петербурга є єдиним, відомим сьогодні детальним описом Шаргорода цього періоду.

Варіант опису, що такий масштабний проект не міг бути реалізований протягом одного року. У тексті зустрічаються різні датування цього опису. Крім того, є різні його варіанти, які ймовірно, складалися в різні роки. Ми дотримуємося хронології чистового примірника, який зберігається в Санкт-Петербурзі, де чітко зазначено: «Сочинено въ подольской губернской чертежной 1799 года».

Камеральне межування - точне визначення меж земельних володінь окремих осіб, селянських господарств, міст, церков та ін. власників землі у Російській імперії. Розпочате у 1766 р., завершене в першій половині XIX ст.

Вільне економічне товариство (ВЕТ) - перше в Росії і одне з найстаріших у світі економічне товариство. Засн. 1765 в Петербурзі. ВЕТ вивчало продуктивні сили Росії і шляхи їхнього розвитку. На основі статистично-економічних досліджень розроблялися теоретичні і практичні питання народознавства, особливо і агрономії, зовнішньої торгівлі та ін., видало понад 280 томів "Праць" (1765 - 1919). ВЕТ поширювало діяльність і на тер. України.

Нижче ми подаємо уривок з документу, у якому вмішена інформація про сам Шаргород та навколишні села й передмістя, які з часом увійшли до складу міста. Йдеться про наступні пункти: село Розкіш, від 1986 року приєднане до Шаргорода разом з селами Соснівкою та Шостаківкою; села Маслівку, Богачівку, Ковбасну (Колбасну), Барабаївку (Воробіївку).

Орфографія оригінального тексту збережена. Набір здійснено за фотокопією.

Нині триває робота над підготовкою до друку усього опису Вінницького, Брацлавського і Ямпільського повітів межі XVIII - XIX століть.

Село **Роскоша** владенія княгини Любомирской, місто положеніє имієть на косогорі по левую сторону річки Мурашки. Окружено с правої сторони небольшим лісомъ а съ протчихъ полями. Въ семь селі ветхая деревянная изъ уній обращенная церковь во имя Покрова Пресвятія Богородицы. Священникъ одинъ жительство имієть въ церковномъ небольшомъ домі, для священнослужителя есть особои домъ называемой школа. Мучная мельница на особои плотине, въ коеи два постава и одна просотолочня, кроме того есть такъже особія для бытія шерсти, на діланіє простыгъ и сирьгъхъ суконь сукновальня о 2— ступахъ. Въ семь селі пильная въ одну раму мельница, въ сутки разрізваєть не боліє 5 колодь но не на продажу по причине недостатка лісу, крестьянскіє домьі расположены нерегулярно и одинъ

	дворовъ	Число душъ	
		мужеска	женска
Подданныѣхъ	32	90	98

¹ Деревня **Шостаковка** владенія княгини Любомирской, містоположеніє имієть на отлогомъ косогорі и при речкѣ Мурашки съ левої стороны окружено полями и косогорами съ небольшимъ лесомъ.

Небольшой господской деревянной домъ. Мучная мельница о 3— поставахъ простыгъ, въ

	дворовъ	Число душъ	
		мужеска	женска
Подданныѣхъ	79	250	240

Хуторъ **Сасновка** владенія княгини Любомирской. Состоить изъ господскаго деревяннаго посредственнаго дома съ небольшимъ економическими пристройками и принадлежностями. Съ одной стороны окружено лісомъ а съ протчихъ отлогами и косогорами,

	дворовъ	Число душъ	
		мужеска	женска
Шляхти въ господскомъ дворѣ живущихъ	.	5	2

Деревня **Масловка** владенія княгини Любомирской, місто положеніє имієть на

	дворовъ	Число душъ	
		мужеска	женска
Подданныѣхъ	28	76	72

Містечко Шаргородъ владенія княгини Любомирской, місто положеніє имієть на весьма отлогомъ и непримітно возвыпающемся косогорі по левую сторону річки Мурашки которая посредствомъ иміющеися плотинн составляетъ"*тгרותиву сего містечка йовольно изрядни

окоуаюощіи сь правої стороии сїе містечко, а сь другої річка Колбасна впадаюоща в Мурашку вь сьмь містечкі. Господскої каменной доволно великій во два етажа дом со ми ттринадліжностями. Первокласньш⁴ архимандритскіи⁵ Свято-Николаевскіи мужескіи ркастырь каменной с такрвою же оградою, вь нем монашествоующихь 16^{тї}. Кромі началнина щ томь архимандрить. Церкви нїть а строїтсся новая каменная. Между тїмь же богослуженїе •рЕШЛяють вь часовні со всеми церковними принадлежностями.

Щ- - Вь сьмь монастире временное прибнванїе имїеть архiereи сь своимь причетомь. іонашествуюощїе доволствуются единственно получаємїи доходами и економїєю оть рїнадлежащей кь сему монастирю деревни Калиновки о которой упомянуто вь своємь місті. Іерхь того есть вь сьмь містечкі особая приходская изь унїи обращенная каменная церковь § имя Святаго Иоанна Предтечи, при сей церкві священникъ одинь називаемьш реятоначальникомъ⁶ по причинї принадлежащихь вь веденїи его на предмїстїяхь другихь риходовь. Для жительства его есть церковной домь, но занятъ по сей чась униатскимь кь (ргочестїю неприсоединившемся священникомъ.

т Католицкої парафіальной каменной подь названїемь Святаго Великомученика Йворїана костїоль при немь для жительства пробоша или официала есть особой домь. При емь костїолї ксїонзовь 4, кой имїють также свои особне доми равно какъ и прочїе при сьмь іетїоле разного званїя священнослужители. Вь сьмь містечкі имїють дворовь 74 вданническихь сь которьгьхь получаютъ по 480 польскихь злотьгьхь, панщини же кромі іикновенной исправляютъ дольжность сторожовскую по очереди- Оть владельческаго вь сьмь Й^стечкі двора имїють положеннхь 170 злотьгьхь ежегодно сверхь того сь запасной іетичевскимь столникомъ Вардинским⁷ суммн 25000, получаютъ процентнихь по 400 Пьтнхь, а оть Червоно-Градскаго 7000 злотьгьхь.

Кь парафїй сего костїола принадлежать 30 селенїи и в нихь прихожань сего имповїданїя |юего пола 5517 душъ подоживотного. Затимъ принадлежитъ кь сему костїолу селенїе Іпїбановка. Еврейская каменная доволно огромная школа и при неї таковойже прошколокъ. § вь сьмь містечкі лавокь каменньгьхь 36, мальгьхь 38, всею 74. Евреи торговлю производять циболїе товарами привозимими изь Бердичева и другихь мість, двое купцовь закупають до Ю0 а иногда и болїе рогатого скота и гоняють вовремя подьножнаго корма вь Прусїю.

Заграничної же торгї ведеть одинъ первої гилдїи купецъ занимающїй вь сьмь містечкі «анїе рабина еврейскаго⁸. Ярманки особне вь году не бивають а черезь каждїе двї недели

'•Подїл монастирїв на класи був проведенїй у Росїйскїй імперїї секуляризационноу реформоу 1764 юку. Вона визначила 2 групи монастирїв: тї, що утримувалися за державний кошт і заштатні, які й^сили знаходити фїнансуваннїа за рахунокъ пожертв. Заштатні у свою чергу подїлялися на три класи.

Г Архимандрит (грец. архшау8рїтп.с, від ар^Ц «головний, старший» + цаубра, «загїн, кошара, огорожа»; у шаченні «монастир») - титул управителїв великихъ чоловїчихъ монастирїв, ректорїв духовнихъ семїнарїй. Спершу титулъ вживався на позначеннїа керївника усїхъ монастирїв епархїї, обраного з-помїжъ місцевихъ ігуменїв, згодомъ - якъ почесний санъ для керївникїв найславетнїшихъ монастирїв.

⁵ Десятоначальникъ (благочинний, декан) - старший священнослужитель вь христїянскїй церковнїй іерархїї. Здїйснює керївництво і контроль за групоу парафїй.

-Вїдомо, що Андрїй Годзембїа Вардинскїй, летичївскїй стольникъ, актомъ від 5 серпня 1757 року постановивъ побудувати в Шаргородї монастир та храм на честь Вознесїннїа Господнього.

І Можливо, йдеться про Давїда Герценштейна - купця 1-ї гїльдїї і рабина Шаргорода, який у лютому 1799 року першимъ середъ євреївъ Подїлля був нагородженийъ золотоу медаллю з портретомъ і вензелемъ Павла І за участь у боротьбї з епїдемією.

<

приезжаютъ изъ соседственныхнхъ мѣстъ поселяне и временемъ купцы для закупки скота и протчаго, а сверхъ того биваютъ и въ протчіе дай такovyе же торги. Привозятъ наиболіе **молдавскую соль въ довольномъ количествѣ** которую развозятъ по разньшъ мѣстечкамъ такъ-же и въ даенія мѣста какъ то въ Бердичеві, и вообще промениваютъ на привозиміе продукты. Кромъ сей привозятъ такъже изъ Галиціі белую въ обшповеннхъ ступках, изъ Полісся и Волини діоготь и деревянную посуду и большою частью промініваютъ на деньги. Такъже пригоняютъ скоть какъ рогатой такъ и мѣлкои, такъ же и лошадеи и боліе всего привозятъ землянїе и другіе продукты здѣсь выдѣливаемые, простне кожи, медь, воскъ, а особливо овечею шерсть.

В протчемъ большая часть евреевъ иміють пропитаніе свое отъ продажи и шинковаяя горячаго вина, мастеровъхъ же изъ нихъ портнихъ 15, сапожниковъ 8, серебряниковъ 2, скорняковъ 3, медникъ 1, стекольщиковъ 2, хлебниковъ 10, оловянщиковъ 2, часовой мастеръ одинъ, владельцу платятъ за плаць или мѣсто йми занимаемое 4000 злотыгъ. За аренду отъ продажи вина 13000 злотыгъ, товари со держатъ въ семь мѣстечкѣ только нѣкоторіе какъ то шолкловіе, полушолковне, бумажнне, нитяніе и шерстяніе, матерій малую часть иностранннхъ и простыгъхъ еврейскихъ суконь, в протчемъ сахаръ, кофе, бакалію и всякаго рода пряности такъ же мелочнне деревяннїе и железнїе вещи. Наиболіе привозимую соль складиваютъ на время въ сольнїе амбары а потомъ развозятъ съ бѣгаемьгъхъ чрезъ двѣ недели ярманокъ, помѣщикъ собираетъ по 2 злотыгъ. Еврейскихъ винокурень 3, каждая по 2 котла, на коихъ арендаремъ производится сидка вина, вода употребляется изъ рѣчки, дрова изъ господского лісу. Протчее же матеріалїі покупнїе. Мельница мучная на речкѣ Мурашке каменная о 4— поставахъ и ступной просотолочне, делаютъ такъже случайно перловую крупу но въ маломъ количествѣ и то для економш. Кирпичной заводъ сюда принадлежащїи заведенными для построенія винокуренного завода которышъ разположень будетъ на 12^{ти} аглинскихъ большихъ котловъ, вода на сей заводъ подниматся будетъ изъ собраннхъ источниковъ въ небольшой ставокъ. Для починки а иногда и діланія простыгъхъ и небольшихъ котловъ изъ готовой листовой венгерской мѣди есть малышъ медиковаленной ручной заводъ на коемъ діиствїе производится тремя работниками изъ евреевъ. Кожевеннаго особаго завода нїтъ а сапожники выщеливють простне кожи каковыгъхъ считаютъ въ одаомъ мѣстечкѣ 50 человекъ. Сверхъ того изъ кристьянъ ремесленниковъ здѣсь ткачъ 1, каменщиковъ 5, овчинниковъ 5, сиромятникъ 1, коверщикъ 1, столяровъ 2, плотниковъ 3, бондаръ 1, слисаръ 1, гребенщикъ 1, коноваль 1, рѣшетникъ 1, музыкантъ 1, резниковъ 2, хлебниковъ 6. Состоятъ на чинші отъ 4— до 12 злотыгъ а въ рабочую пору какъ для себя такъ и для другихъ обрабативаютъ землю и протчае.

Сверхъ того постоянное жителство иміють немцы слесари столяръ и коноваль. Въ Селі Буцні деревянной винокуренной заводъ въ немъ 3 наподобіе аглинскихъ и 3 простыгъхъ котла, вода на заторы боліе употребляется изъ колодца наливная, затернїе кадки малые коихъ до 50. Затираютъ по 24 гарнца изъ полутора таковаго затїора получается пенного вина 18 гарцовъ, дрова на винокуреніе употребляются изъ своихъ лесовъ.

Въ семь селі кромѣ господской есть малая еврейская винокурня на 2 котла, дрова покупнїе вода изъ рѣчки по жолобамъ и изъ колодцовъ, пивоваренной господской заводъ деревянной и при немъ для сохраненія вивариваемаго пива каменной погребъ. Въ семь заводі варится лехкое пиво каждую неделю по 25 бочокъ мерою въ 32 гарнца, въ варю пива

бляют 10 корцовъ ячменого солоду, хмелю 6 гарнцовъ, пиво также скоро окисаетъ в время. Ячмень к сему пивоваренію болілою частію свои, а инотда и покупной. Заводъ ;тоит въ веденій самага владельца.

Въ ставі при семь містечкі кромі обыкновенныхъ пгукъ, окунеи, плотвы, карасей и і мелкой рыбі водятся таї-ь же довольно великіе карпы, отдаются обьшовенно осенью уль за разную ціну смотря по числу купцовъ приезжающихъ, а иногда въ два и три года "ь только одинъ спустъ. За таковои платяты по 5000 злотыхъ. Въ самом містечкі шыіе состоятъ на оброкі отъ 4 до 12 злотыхъ. Въ селеніяхъ же принадаежащихъ къ сему ію большею частію на паншизнi и при томъ оброкі работаютъ по два дни въ неделю 3 ги, а последнюю четверть въ летнее время года по 3 дни. Кромі того платяты пешіе 3, псовыш 6, паровыш 12 злотыхъ и такъ даліе при томъ обязанъ привести два воза дровъ для ьскаго дома., Шляхта платитъ поединковыш 24 злотыхъ и такъ даліе равномерно и тне состоящіе на чинше и при томъ въ летнюю пору 24 дни работаютъ на господина. аныі дають мотки и 20 пасомъ, по 1^н курице и по 4 яйцы, въ протчемъ здепшіе женщиныі катъ полотень неуміють а отдають ткачамъ каковыгхъ во всякои деревні довольно.

Смоли, потаїла здісь не жгутъ по причине малости леса, приезжаютъ иногда изъ ья мастера и по договору изъ получаемого дохода 5^{ти} частеи владельцу здирають вую кору и жгутъ деготь довольно изрядныи которымъ литовскому немного уступаєтъ, дають оньш по быгваемымъ ярманкамъ за обьшовенную цену. О начале построєнія сего пса никто изъ обьггатеи упомнить и извѣститъ не можетъ, извѣстно токмо что аты Замоискіе быши первіе владетели сего містечка. Сій ординаты иміли свєрхъ обще- іи прибавляемое Шароусы⁹ отъ котораго имени и получило містечко сіє Шаргородъ. » бывшеи во время первой турецкои войны сь Россією въ целомъ здешнемъ крає моровои азорено было оно набігами татаровъ после чего обведень бышь Шаргородъ деревянною о, которой остатокъ и поньше частію видіть можно, также трое воротъ кой уповательно

	дворовъ	Число душъ	
		мужеска	Женска
Шляхетства живущаго при господскомъ домі	·	12	2
Шляхты	12	43	30
Духовенства католическаго исповіданія	2	3	~
Греческаго исповеданія	-	17	2
Немцовъ	1	4	7
Волноживущихъ	2	11	9
Подданныхъ	177	443	481
Евреевъ	283	347	346

чня 1588 року місто Шаргород отримало від короля Сигізмунда Ш герб з такою символікою: "За іісту надаєтся Святий Флоріан, що має в правій руці щиток з трьома списками, а в лівій начиння з), котрою пожежу заливає, на пам'ять про те, що місто від Войовничого колись Флоріана Шарого ю наймення". Святий Флоріан виступає тут як покровитель родоначальника власників міста іських - Флоріана Замоиского, прозваного "Шарим" (сірим).

Деревня **Колбасна** владенія еі жь княгини Любомирской, місто положеніє имієть на косогорі а более в долине при річці Колбасной. С правої сторони окружено с одной сторони міспгечкомь а сь протчихь косогороми а за онни полями. Господского дома нїть а токмо для жительствоа економа. Крестьянскіє доми расположены нерегулярно и одинь оть другаго въ г. довольномь разстоянш

	дворовь	Число душъ	
		мужеска	женска
Подданныѣхъ	31	100	96

Деревня Богачевка владенія княгини Любомирской, місто положеніє имієть частію на І косогорі, а боліє в долине при річці Колбасной, окружена сь правої сторони містечкомь, а е ^

	дворовь	Число душъ	
		мужеска	женска
Подданныѣхъ	10	36	37

Предмістіє **Барабаевка** владенія княгини Любомирской, місто положеніє имієть по правую сторону річки Мурашки на косогорахь, окружено сь левої сторони селомь Гибалевкою а сь протчихь горами.

	дворовь	Число душъ	
		мужеска	женска
-			
Шляхти	1	4	2
Подданныѣхъ	10	20	33

щ

С. М. Єсюніи *

МІСТЕЧКО ШАРГОРОД НА СТОРІНКАХ ПАМ'ЯТНИХ КНИЖОК ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

ж

щ

Одним із найбільш інформативних джерел регіональної історії XIX - початку XX ст. є пам'ятні книжки - щорічники офіційної довідкової інформації, що випускалися в 88 губерніях Російської імперії з середини 1830-х до 1917 р. Видавалися вони здебільше місцевими статистичними комітетами, офіційними особами та органами внутрішніх справ. Зміст пам'ятних книжок у різних губерніях мали свої особливості. Як правило вони включали в себе адрес-календар (перелік усіх губернських і повітових урядових і громадських установ з їх особовим складом), адміністративний довідник (відомості про адміністративний поділ губернії, державні установи, промислові, та торговельні підприємства, лікарні та аптеки, навчальні заклади, бібліотеки та друкарні, списки населених місць т.д.), статистичний розділ (статистичні дані з різних галузей господарювання), іноді науково-краєзнавчі статті.

У Подільській губернії, на відміну від багатьох інших регіонів, пам'ятні книжки видавалися не щорічно й не завжди у повному обсязі. Вперше "Памятная книжка Подольской губернии" була видана у 1859 р. [1]. Наступне видання побачило світ лише у 1885 р. [2]. Затри роки по тому вийшов розширений варіант пам'ятної книжки, яка мала назву "Справочная книжка Подольской губернии" [3]. Після того була чергова перерва у виданнях, а наступні пам'ятні книжки (1895, 1900, 1904 та 1909 рр.) друкували у скороченому вигляді - вони вміщували переважно адресну частину, й відповідно мали назви "Подольский адрес-